

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

ПОЛІТОЛОГІЯ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до семінарських занять та самостійної роботи
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності І10 Соціальна робота та консультування

ОДЕСА
ОНУ
2025

**УДК 32(072)
П503**

Укладачі:

Т. П. Хлівнюк, кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальної роботи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Г. Б. Трушевич, доктор філософії з політології, доцент кафедри соціальної роботи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

У. В. Варнава, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи факультету психології та соціальної роботи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

А. В. Кройтор, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано вченою радою факультету психології та соціальної роботи
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 7 від 28 травня 2025 р.*

П503 **Політологія** [Електронний ресурс] : електрон. метод. рек. до семін. занять та самост. роботи для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. П10 Соціальна робота та консультування / уклад.: Т. П. Хлівнюк, Г. Б. Трушевич. – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2025. – 36 с. – 0,8 МБ.

У електронних методичних рекомендаціях наведено основні питання для обговорення, які допомагають при підготовці до відповідей на семінарських заняттях дисципліни «Політологія» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Соціальна робота» спеціальності П10 Соціальна робота та консультування. Основна мета рекомендацій – надати методичну допомогу здобувачам вищої освіти у підготовці та вивченні тем семінарських занять та у процесі самостійної роботи.

УДК 32(072)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ	6
ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ, ПОВІДОМЛЕНЬ ТА ДОПОВІДЕЙ	26
ВИМОГИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ	27
НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА	28
ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ	30
ПОЛІТИКА КУРСУ	33
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	34

ВСТУП

Політологія – наука про політику: її закономірності, принципи та функціонування в житті суспільства. Політологія як наука все більше утверджується як провідна галузь гуманітарного знання. Одним з основних завдань навчальної дисципліни є сприяти оволодінню здобувачами системою наукових знань про політичне життя та суспільно-політичні процеси. Спеціалісти соціальної роботи та консультування повинні знати сучасні тенденції політичного життя, розумітись на основах політичних систем, набути достатніх навиків для реалізації своїх конституційних прав і свобод, усвідомлення національних та загальнолюдських цінностей.

Дана навчальна програма створена на допомогу здобувачам ОПІ «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 110 Соціальна робота та консультування для вивчення основ політології.

Головною *метою курсу* є формування знань про політичну систему суспільства, розуміння сутності, закономірностей, випадковостей та перспектив розвитку політичних подій, явищ, політичної свідомості та політичної культури; полягає у вивченні та освоєнні політологічних знань, концепцій з метою впровадження їх у своїй професійній, громадській та політичній діяльності.

Завданнями курсу «Політологія» для майбутніх спеціалістів соціальної роботи та консультування є:

- ознайомити студентську аудиторію з світовим та українським політичним надбанням, основними політологічними школами і течіями, видатними досягненнями політичної думки;
- сприяти оволодінню здобувачами системою наукових знань про політичне життя та суспільно-політичні процеси;
- сформуванню категоріальну базу наукового уявлення про політику, політичну соціалізацію особи, місце і роль громадянина в політичній діяльності;
- сприяти формуванню національної культури та патріотизму;
- вивчити досвід застосування політологічних знань в професійній діяльності;
- надати громадянину, молодому фахівцю достатніх навиків для реалізації своїх конституційних прав і свобод, усвідомлення національних та загальнолюдських цінностей.

Кількість лекційних та семінарських занять визначається навчальним планом і має максимально враховувати вимоги державного стандарту до професійної підготовки здобувачів.

По завершенню вивчення курсу здобувач повинен *знати*:

- сутність політики як явища, її специфіку та місце в системі культури, генезис політики в історії людства;
- основні положення політичних вчень;
- ознаки і типологію політичних систем та політичних режимів;
- ознаки держави, форм правління та устрою;
- сучасні тенденції політичного життя та міжнародних відносин;
- основи формування національних інтересів;

вміти:

- аналізувати проблеми сучасного політичного життя України та світу;
- виявляти основні тенденції розвитку політичної системи України;
- практично застосовувати політологічні знання у фаховій діяльності;
- орієнтуватися у державній політиці;
- вести соціально відповідальну діяльність, свідомо слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Тема 1. ПОЛІТИЧНА ВЛАДА: ЗМІСТ ТА МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Питання для обговорення

1. Особливості політичної влади. Причини та умови прояву політичної влади.
2. Сутність політичної влади, види, методи функціонування, функції та форми виявлення. Основні концепції влади. Шляхи реалізації політичної влади в Україні.
3. Державна влада: сутність, особливості, функції та шляхи досягнення.
4. Поняття «легітимності» влади та досягнення легітимізації влади.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Здобувачам рекомендується розпочати відповідь на семінарському занятті з визначення поняття «влада». *Влада* – головне поняття політики. Влада означає здатність, право чи можливість одних людей спрямовувати поведінку чи діяльність інших, досягнення певних цілей чи результатів за допомогою різних засобів – авторитету, волі, примусу тощо. Необхідно пояснити природу влади. Від чого походить та на чому ґрунтується влада? Здійснення політичної влади в суспільстві відбувається за допомогою особливого політичного механізму, головними складовими якого є панування, керівництво, керування, організація і контроль.

Політична влада – форма соціальних відносин, яка характеризується здатністю одних соціальних суб'єктів – індивідів, соціальних груп і спільностей – підпорядковувати своїй волі діяльність інших соціальних суб'єктів за допомогою державно-правових та інших засобів.

Політична влада – це реальна здатність і можливість певних суспільних сил здійснювати власну волю в політиці й правових нормах, насамперед, відповідно до власних потреб та інтересів. Вона існувала не на всіх етапах розвитку суспільства. Приміром, у суспільствах, в яких не було соціальної диференціації та людина ще не сформувалася як особистість, не було й політичної влади, адже в примітивному суспільстві немає проблем регулювання різноспрямованих соціальних інтересів.

Політична влада виникає там і тоді, де й коли виникають соціальна нерівність, відмінність соціально-класових інтересів та власне держава як інститут об'єднання суспільства.

Особливості політичної влади:

1. Здатність, готовність суб'єкта влади виявити політичну волю.
2. Охоплення всього політичного простору взаємодією різних політичних суб'єктів.
3. Наявність політичних організацій, через які суб'єкт політичного волевиявлення здійснює політичну діяльність.
4. Осмислення політичного інтересу і політичних потреб.
5. Забезпечення соціального панування в суспільстві суб'єкта політичної влади.
6. Різноманітність ресурсів – політичних, економічних, соціальних, культурних, силових, суб'єктних та ін.

Політична влада має різноманітні форми виявлення, серед них – державна і партійна влада, влада громадських організацій та інформаційна влада.

Функції політичної влади: управлінська, інтегруюча (інтеграція суспільних інтересів), мотиваційна, мобілізаційна, контролююча (забезпечення правопорядку), культурна. Функції політичної влади безпосередньо пов'язані з функціями держави у внутрішній та зовнішній політиці.

Методи політичної влади: примус (суб'єкт владних відносин загрожує об'єкту застосуванням сили у разі непокорі); застосування сили; переконання (за допомогою пропаганди та інші); маніпулювання інформацією; спонукання (суб'єкт пропонує об'єкту певну винагороду за підпорядкування); застосування авторитету.

Здобувачам слід визначити концепції політичної влади та шляхи її реалізації саме в Україні.

Державна влада – це така форма суспільної влади, яка виражає волю економічно і політично панівної спільноти і спирається на спеціальний апарат примусу, має монополне право видавати закони й інші розпорядження, обов'язкові для всього населення. Державна влада – це, насамперед, організована воля всього суспільства, зорієнтована на досягнення загальних цілей і підтримання його стабільності.

Особливостями державної влади є: публічний характер; монополія на наявність спеціального апарату примусу, засобів організованого і законодавчо інституційованого насильства; наявність певного територіального простору, на який поширюється державний суверенітет, що визначає межі державної влади; монополія на правове, юридичне закріплення влади; обов'язковість владних розпоряджень для всього населення.

Державна влада реалізується у різних функціях, а саме: встановлення законів, застосування різних заходів управління, здійснення правосуддя.

Легітимність влади – це соціально-політичне явище, що існує у свідомості громадян як вид позитивної настанови на політичні інститути влади, віра та переконання, що ці інститути правомірні та справедливі.

Легітимність є найважливішою умовою функціонування влади. Легітимність влади – суспільне визнання законності та справедливості влади.

Максу Веберу належать розробка класичної типології легітимності. Він розділив її на три «ідеальні» типи: традиційний, харизматичний, легально-раціональний.

Здобувачам рекомендується звернути увагу на шляхи досягнення легітимізації влади.

Питання для самоконтролю

1. Зазначте методологічні підходи до визначення «влади».
2. Що таке суб'єкт, об'єкт та ресурси влади?
3. В чому різниця між політичною та державною владою?
4. Поясніть поняття «легітимність» та «легітимізація». Чим вони відрізняються?
5. Охарактеризуйте класичну типологію легітимності.
6. Поясніть функції, методи та види влади.
7. Назвіть причини прояву політичної влади.
8. Які концепції політичної влади ви знаєте?
9. Яким чином реалізовується політична влада в Україні?
10. Розберіть детально класичну типологію легітимності. Назвіть приклади.

Підготовка презентації, доповіді або повідомлення

Рекомендована література

1. Бебик В. М. Політологія: наука і навчальна дисципліна: підручник. / В. М. Бебик. К. : Каравела, 2018. 496 с.
2. Політологія: навчально-методичний посібник / Л. М. Мельник, І. А. Дужа. Біла Церква, 2019. 426 с.
3. Вступ до політології: навчально-методичний посібник для вивчення державознавчих тем курсу політології / В. М. Якушик. 2-ге вид., випр. і допов. К.: ТОВ «Видавництво Ліра К», 2018. 66 с.
4. Піча В. М. Політологія: підручник. К. : Кондор, 2017. 304 с.

Тема 2. ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА ТА ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ: ХАРАКТЕР ВЗАЄМОДІЇ

Питання для обговорення

1. Теорія та типологія політичних систем.
2. Характеристика відносин політичної системи із суспільством.
3. Передумови появи тоталітарних та авторитарних режимів.
4. Демократичний режим: історичні форми та моделі демократії. Основні відмінності між режимами.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Свою відповідь на занятті студентам потрібно розпочати з визначення поняття «політична система». *Політична система* – це цілісна, інтегрована сукупність політичних суб'єктів, структур і відносин, що відображає інтереси всіх політичних та соціальних сил суспільства. Під системою завжди розуміється сукупність функціонально взаємопов'язаних елементів, що формують стійку, самостійну цілісність, яка існує.

Елементи політичної системи: держава як центральний інститут політичної системи; політичні партії; професійні спілки; асоціації й ініціативні групи; групи впливу і тиску; громадські рухи та інші об'єднання.

Політична система, як і будь-яка інша система, має власну структуру, до якої належні:

- Політична організація суспільства – сукупність політичних інститутів, за допомогою яких здійснюється політичне життя суспільства;
- Політичні відносини – взаємовідносини, що виникають між суб'єктами політики з приводу завоювання, утримання та здійснення влади;
- Політична свідомість – сукупність політичних ідей, які сформульовані у політичних програмах та інших документах і відображені у свідомості членів суспільства;
- Політичні принципи та норми – це нормативні документи, що формують політичну поведінку та здійснюють соціалізацію членів суспільства, відповідно до цілей і завдань політичної організації;
- Політична культура – це система об'єктивних знань про політику, особистісні політичні погляди і переконання, що визначають принципи політичної діяльності і дії певних політиків;
- ЗМІ – мережа установ, що здійснюють збір, обробку й поширення необхідної інформації.

Охарактеризувати відносини політичної системи із суспільством рекомендується здобувачам.

Політичний режим – це система методів, прийомів і засобів здійснення державної політичної влади. Він безпосередньо впливає на форму правління й державний устрій, фіксує внутрішній стан політичної організації суспільства. У різних країнах світу існують три основні типи політичних режимів: тоталітарний, авторитарний і демократичний.

Передумови для формування *тоталітарних політичних режимів* у першій половині ХХ ст. були в багатьох країнах, окрім країн з глибокими демократичними традиціями. Тоталітарні режими перемогли в країнах, які не мали розвиненої демократії, громадянського суспільства: Німеччині, Італії, СРСР, Японії. Політологи називають два основні *види тоталітарних режимів* – правий і лівий.

1. В основу правого тоталітарного режиму покладено національний (расовий) критерій – фашистські режими в Німеччині, Італії, Іспанії.
2. Лівий тоталітарний режим базується на класовому (соціальному) критерії – сталінізм у СРСР, режим Пол-Пота у Камбоджі та ін.

Авторитарний режим влади є проміжною ланкою між тоталітарним і демократичним режимами. Він трохи ліберальніший, ніж тоталітарний, але суворіший, ніж демократичний.

Здобувачам слід детальніше і ширше пояснити дане питання.

Водночас у політології існують різні думки з приводу сутності демократії, яка базується на виокремленні певних її елементів. Спочатку демократія як спосіб політичного управління суспільством виникла у Стародавній Греції і Афінах, у формі *безпосередньої демократії*, тобто правління народу. На зборах усіх громадян Афін чоловічої статі (жінкам, рабам та іноземцям заборонялося брати участь) голосуванням вирішувалися всі питання життя суспільства. Рішення ухвалювалося більшістю голосів. Так обирали на певний термін і правителів. Одночасно низький культурний рівень громадян давав можливість правителям маніпулювати діями народу. Грецькі філософи Платон і Аристотель називали демократію найгіршою формою правління.

Під впливом буржуазних революцій XVII–XVIII століть у Європі сформувалася нова ідеологія демократії. Джерелом влади в державі проголошувався народ, який, через рівноправність участі у виборах, формував законодавчу та виконавчу влади. Виникає ідея розподілу влади. На основі безпосередньої демократії сформувалася *теорія представницької демократії*.

Теорія представницької демократії заперечує у суспільстві єдину волю народу як основу діяльності влади. Прибічники цієї теорії розглядають суспільство як сукупність соціальних груп, які прагнуть реалізувати власні інтереси. Ці групи обирають своїх представників до органів влади. Джерелом влади визнається народ, котрий висловлює власну волю не безпосередньо, а

опосередковано, через представників, обраних на певний термін. Отож, основною стає не участь усіх громадян у формуванні владних структур, а принцип відповідального та компетентного правління їх представників.

Сьогодні вважають, що демократичний режим повинен ґрунтуватися на *принципах народовладдя*: гуманізмі, відкритості суспільства, захисті прав і свобод людини. Не людина для держави, а держава для людини – такий головний принцип сучасної демократичної держави. Ніхто не має права монополізувати державну чи політичну владу. Всі громадяни, незалежно від суспільного або майнового статусу, рівні перед законом, обов'язковим для всіх.

Питання для самоконтролю

1. Класифікація політичних систем за Г. Алмондом.
2. Політична система за моделлю Д. Істона.
3. Назвіть три основні рівні функціонування політичної системи.
4. Визначте і детально розгляньте функції політичної системи.
5. Які є політичні режими за характером взаємодії зі світовою спільнотою?
6. Зазначте параметри політичного режиму.
7. Охарактеризуйте політичний режим України.
8. Основна характеристика тоталітарного режиму.
9. Основні ознаки авторитарного режиму.
10. Особливість демократичного режиму.

Підготовка презентації, доповіді або повідомлення

Рекомендована література

1. Політологія: навчальний посібник / Н. М. Демиденко. Суми. Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Електронне видання, 2022. 318 с.
2. Політологія: навчально-методичний посібник / Л. М. Мельник, І. А. Дужа. Біла Церква, 2019. – 426 с.
3. Холод В. В. Політологія: підручник. К., 2019. 480 с.

Тема 3. ДЕРЖАВА ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ. ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ. ОСНОВНІ ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ УКРАЇНИ

Питання для обговорення

1. Держава, її ознаки, функції, теорії та причини виникнення.
2. Поняття демократичної, соціальної й правової держави.
3. Форми державного правління: поняття, види та їх особливості.
4. Основні органи державної влади України та особливості їх функціонування.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Студентам необхідно звернути увагу на визначення поняття «держава». *Держава* є головним інститутом політичної системи, яка спрямовує, організовує й контролює діяльність людей у суспільстві та відносини між соціальними групами, класами та націями. *Держава* – це організація політичної влади, що створюється національною чи багатонаціональною спільнотою на певній території, яка забезпечує цілісність та безпеку суспільства і здійснює управління ним на основі права, за допомогою спеціального механізму (державного апарату) та певних матеріально-фінансових ресурсів (податків). Розгляньте також і інші визначення.

Ознаки держави:

1. Наявність суверенної верховної влади на певній території;
2. Відокремлення публічної влади від населення та поява прошарку професіоналів-управлінців;
3. Наявність території;
4. Народонаселення – сукупність людей, що проживають на території держави та підпорядковуються її владі;
5. Наявність державної мови;
6. Монополія на легальне застосування сили – фізичний примус;
7. Виняткове право на встановлення законів та правових норм, обов'язкових для всього населення;
8. Право на стягнення податків та інших зборів.

Політологічна наука виділяє низку теорій походження влади. Найпоширенішими є такі: теологічна теорія, патріархальна, завойовницька, договірна (контрактна), психологічна та ін.

Функції держави – це головні напрями її діяльності. Вони охоплюють її діяльність загалом, й у них відображаються соціальна сутність держави та її

призначення зокрема. Традиційно функції держави поділяються на внутрішні та зовнішні. Детальніше охарактеризуйте кожну функцію.

Виникнення держави як головного інституту політичної системи пов'язане з низкою *причин*. Ними можна вважати:

- Суспільний розподіл праці, розвиток виробництва, виникнення надлишкового продукту, розширення господарських зв'язків, що вимагало посилення управлінських функцій і створення спеціальних органів управління суспільством;

- Виникнення приватної власності й антагоністичних класів зумовило створення організації для захисту певних інтересів цих класів;

- Необхідність здійснення захисту суспільства від зовнішньої небезпеки чи, навпаки, для підкорення інших народів, завоювання їхніх територій.

Демократична держава – це держава з демократичним типом політичної культури, в якій народ є джерелом влади, а державні демократичні, соціально-політичні інститути забезпечують органічне поєднання участі народу у вирішенні загальнодержавних справ із широкими громадянськими правами та свободами.

У демократичній державі забезпечуються: реальна рівність перед законом усіх громадян; верховенство закону для всіх органів управління; побудова громадянського суспільства, розподіл владних повноважень між трьома її гілками – законодавчою, виконавчою та судовою; існування ефективних механізмів стримування конфліктних ситуацій у суспільстві.

Соціальна держава – це держава, що прагне до забезпечення кожного громадянина гідними умовами існування, соціальної захищеності, участі в управлінні виробництвом, а в ідеалі – забезпечення майже однакових можливостей для самореалізації особистості. Науковці виділяють три основні моделі соціальних держав: ліберальна (або англосаксонська), консервативна (або континентально-європейська) і соціал-демократична (або скандинавська).

Принципи підтримання гармонійних відносин між громадянами та державою у соціальній державі:

- Принцип солідарності передбачає єдність та цілеспрямоване згуртування різних груп і верств суспільства навколо основних, визначених державою цілей та цінностей, як тимчасових, так і зорієнтованих на перспективу. Ідея солідарності ґрунтується на допомозі багатих бідним, на взаємному підтриманні громадянами один одного та на виконанні обов'язків громадян перед державою, держави – перед громадянами та громадян – одне перед одним.

- Принцип субсидіарності отримав розгорнуте обґрунтування в соціальному вченні католицької церкви та набув соціально-державного змісту в практиці державного будівництва у Швеції, ФРН та в інших країнах Заходу. Згідно з цим

принципом, вищі ешелони управління виконують лише ті завдання, котрі не до снаги нижчим органам, і покликані допомагати останнім у підтриманні їхньої самостійності та власної відповідальності за стан справ. Ініційована державою субсидіарність сприяє подоланню споживацької психології в громадян та їхніх об'єднань, функціонального перевантаження держави, неконтрольованого розростання бюрократії, а також стимулює групову й особисту ініціативу громадян країни.

Правова держава – це такий тип держави, основними ознаками якої є: верховенство закону, розподіл влади, правовий захист особи, юридична рівність громадянина й держави. Окрім суворого дотримання вимог законів, суспільство правової держави передбачає ще одну принципову вимогу – дотримання норм моралі. Право та мораль завжди були, є і будуть чинниками людського буття й гуманізму.

Зверніть увагу, що у сучасній політології для спільного позначення структурних та владних ознак держави використовують поняття «форма держави». Це поняття включає три елементи: форму державного устрою, форму правління та політичний режим.

Форма державного устрою визначає засади національно-територіальної організації держави та взаємовідносин центральних органів влади з регіональними. Розрізняють три основні форми державного устрою – унітарна держава, федерація та конфедерація.

Для позначення способу організації верховної державної влади, принципів взаємовідносин її органів, ступеня участі населення у їх формуванні використовується термін *форма державного правління*. Історії відомі дві такі форми – республіка та монархія.

Студентам слід використати Конституцію України: розділи IV та VI для того, щоб охарактеризувати процес формування Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України.

Питання для самоконтролю

1. Які можете назвати моделі держави?
2. Охарактеризуйте демократичну, соціальну та правову держави.
3. Чим важлива взаємодія держави та громадянського суспільства?
4. Надайте характеристику трьом основним формам державного устрою.
5. Які відмінності між президентсько-парламентською та парламентсько-президентською формами державного правління?
6. Що таке домініон?
7. Охарактеризуйте абсолютну та конституційну монархії.
8. Хто входить до складу Кабінету Міністрів України?

9. Скільки та які комітети представлено у Верховній Раді України?

Підготовка презентації, доповіді або повідомлення

Рекомендована література

1. Гребінка М. П. Політологія: підручник. К., 2017. 416 с.
2. Макар Ю. І., Докаш О. Ю. Політологія: навчальний посібник. Рекомендовано МОН як навч. посіб., 2018. 596 с.
3. Дей М. О., Ткач О. І. Політологія у схемах, таблицях та визначеннях: навч. посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 172 с.
4. Логвіна В. Л., Кошель О. М. Політологія: навч. посібник для студ. вищих закл. освіти / Кам'янець-Подільський національний ун-т; Подільський держ. аграрно-технічний ун-т. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Кам'янець-Подільський, 2012. – 304 с.

Тема 4. ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА СУСПІЛЬНІ РУХИ

Питання для обговорення

1. Причини виникнення партій. Сутність партій і етапи їхнього розвитку.
2. Функції політичних партій та їхні типи.
3. Поняття й типи партійних систем.
4. Громадсько-політичні рухи.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Здобувачам потрібно розглянути поняття «політична партія». *Політична партія* – це група людей, об'єднаних загальними ідеями та інтересами. Політичні партії створюються представниками найбільш політично активної частини суспільства. Вони формуються не стихійно, а свідомо, на основі добровільного об'єднання частини громадян.

Виникненню політичних партій сприяють такі *чинники*:

- Незадоволення частини суспільства власним становищем, що визначається порядками, що існують в суспільній готовності діяти, аби його змінити;
- Наявність у людей різних поглядів на чинний політичний устрій держави і перспективи його подальшого розвитку;
- Існування у певних соціальних групах спільних специфічних інтересів, які можна реалізувати, досягнувши політичної влади;
- Виникнення міжнаціональних або міжконфесійних конфліктів, коли партії проголошують національні чи релігійні ідеї.

Для політичної партії, як свідомо сформованої соціальної організації, властиві такі *ознаки*:

- Зв'язок партії з певним класом або соціальною групою, тобто наявність соціальної бази;
- Наявність певної ідеології, тобто будь-яка партія відображає у власних документах інтереси тих чи інших соціальних груп або, щонайменше, особливе бачення світу та людини;
- Існування формалізованої організаційної структури (членство, субординація партійних органів, партійний апарат тощо);
- Наявність завдання щодо завоювання та збереження політичної влади.

Як стверджував Макс Вебер, партії у своєму розвитку і становленні пройшли такі *етапи*: аристократичне угруповання; політичний клуб; масова партія.

Функції партії поділяються на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх функцій належать:

- Добір партійних і державних (при перебуванні у владі) лідерів;
- Набір і партійна соціалізація нових членів;
- Поповнення партійної каси;
- Подолання суперечностей (якщо вони існують) між первинними структурами й партійною елітою, між рядовими членами партії та її лідерами тощо.

Завдяки внутрішнім функціям, партія отримує можливість здійснювати власні зовнішні функції: представницька функція; ідеологічна функція; політична соціалізація громадян; боротьба за владу та її здійснення; кадрова функція; розроблення принципів і форм відносин з іншими політичними партіями.

Партійна система – це сукупність наявних і чинних у країні політичних партій, які пов'язані між собою та іншими елементами політичної системи певними упорядкованими відносинами.

Поширеною у політології є типологія партійних систем, що ґрунтується на суто формальному, кількісному критерії, котрий, своєю чергою, базується на кількості наявних у країні партій. Згідно з таким підходом, усі партійні системи поділяються на одно-, дво- та багатопартійні. Під час семінарського заняття здобувачам слід детально розкрити кожну з систем.

Багатопартійна система характеризується наявністю в країні кількох політичних партій, що змагаються в боротьбі за владу. Студентам потрібно пояснити як відбувалось становлення багатопартійної системи України та які чинники впливали на цей процес. Бажано поділити на етапи становлення багатопартійної системи в країні.

Поняття «громадсько-політичний рух» охоплює різні об'єднання громадян, спілки, асоціації, що безпосередньо не належать до державних і партійних структур, але є суб'єктами політичного життя, проявляють себе у різних функціях співробітництва, опанування й критики, опозиції та впливу на діяльність державних інститутів та партій. Це поняття охоплює об'єднання, які впливають на владу, та ті, що тільки проявляють себе.

Громадсько-політичні рухи – це структурно несформовані масові об'єднання громадян і організацій різних соціально-політичних орієнтацій, діяльність яких, зазвичай, має тимчасовий характер і зорієнтована на виконання певних завдань.

Більшість сучасних громадсько-політичних рухів діють автономно. Подекуди партії можуть контролювати їх, щоби збільшити підтримку з боку електорату.

Якщо громадсько-політичні рухи досягають своєї мети, то вони припиняють власне існування, але коли для досягнення мети потрібно багато часу та сил, то вони набувають ознак партій, на які й перетворюються. Однак, це не обов'язковий результат еволюції рухів.

Питання для самоконтролю

1. Сутність партій та етапи їхнього розвитку.
2. Назвіть етапи становлення політичних партій.
3. Ознаки та функції політичних партій.
4. Типи політичних партій.
5. Якими способами здійснюється функція поповнення коштами партійної каси?
6. Відмінності між однопартійною та двопартійною системами.
7. Сутність суспільних організацій.
8. Яке значення мають громадські організації для сучасного розвитку країни?

Підготовка презентації, доповіді або повідомлення

Рекомендована література

1. Бебик В. М. Політологія: наука і навчальна дисципліна: підручник. / В. М. Бебик. К. : Каравела, 2018. 496 с.
2. Холод В. В. Політологія: підручник. К., 2019. 480 с.
3. Вступ до політології: навчально-методичний посібник для вивчення державознавчих тем курсу політології / В. М. Якушик. 2-ге вид., випр. і допов. К.: ТОВ «Видавництво Ліра К», 2018. 66 с.

Тема 5. ВИБОРИ І ВИБОРЧІ СИСТЕМИ

Питання для обговорення

1. Стадії виборчого процесу. Типи, ознаки та особливості виборчих систем.
2. Особливості організації виборчої кампанії в умовах мажоритарної виборчої системи.
3. Ознаки виборів за партійними списками та методи їх формування.
4. Особливості виборчої системи України.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Студентам потрібно розпочати свою відповідь на семінарському занятті з визначень «вибори» та «виборчий процес». *Вибори* – це демократичний спосіб формування органів влади за допомогою вільного волевиявлення дієздатних осіб голосуванням за висунутих, згідно з встановленими законодавством правилами і процедурами, кандидатів на відповідні державні посади. *Виборчий процес* – це врегульована законом та іншими соціальними нормами діяльність індивідів, органів, організацій та груп з підготовки та проведення виборів до державних та самоврядних органів.

Залежно від суб'єкта обрання, розрізняють президентські, парламентські та муніципальні (місцеві, до місцевих органів влади) вибори.

З огляду на причини їхнього проведення, вибори можуть бути черговими – ті, що проводяться, зважаючи на закінчення терміну повноважень виборного органу; позачерговими – їх проводять у разі дострокового припинення виборним органом власної діяльності; додатковими – здійснюються для поповнення виборного органу новими суб'єктами влади, якщо з нього вибув один або декілька членів.

Політичні вибори – це комплекс заходів і процедур, головними поміж них є такі: призначення виборів та встановлення дати їхнього проведення; реєстрація виборів; визначення меж виборчих округів та дільниць; утворення виборчих комісій (Центральної, окружних, дільничних); складання списків виборців; висування та реєстрація кандидатів; проведення передвиборчої агітації; голосування; підрахунок голосів; затвердження результатів голосування; оприлюднення результатів голосування; проведення, в разі необхідності, повторного голосування чи повторних виборів. Здобувачам слід детально пояснити та розібрати кожну стадію виборчого процесу.

Мажоритарна система. В основі мажоритарної системи лежить принцип більшості (переможцем на виборах вважається кандидат, який набрав найбільше голосів). Виборчі округи тут є одномандатними, тобто від кожного округу обирається один депутат. Мажоритарна система має свої різновиди. При

мажоритарній системі відносно їх (простої) більшості обраним вважається той кандидат, який отримав голосів виборців більше, ніж будь-який з його суперників. Система проста, тому що забезпечує перемогу одній партії (кандидата) навіть при мінімальній перевазі. Але може трапитися так, що за партію, яка перемогла, проголосує меншість виборців (решту голосів заберуть інші партії), і уряд, який сформує ця партія, не буде користуватися підтримкою більшості громадян. В теперішній час ця система використовується у США, Канаді, Великобританії, Новій Зеландії тощо.

Пропорційна система. Пропорційна система передбачає голосування за списками партій, що означає виділення багатомандатного округу (округом є вся територія країни) або кілька округів. Це найбільш поширена система (країни Латинської Америки, Бельгія, Швеція тощо). Зміст цієї системи полягає в тому, щоб кожна партія отримувала у парламенті кількість мандатів, пропорційну кількості поданих за неї голосів. При всій демократичності у цій системі є один недолік. Вона гарантує представництво навіть дрібних партій, що при парламентській чи змішаній формах правління створює проблеми з формуванням уряду. Таке стає можливим, коли жодна партія не має у парламенті абсолютної більшості або не може її створити, не вступивши в коаліцію з іншими партіями. В багатьох країнах намагаються згладити цей недолік, а також надлишкову фрагментацію партій, вводячи «виборчий поріг» (бар'єр) – найменша кількість голосів, необхідна для обрання одного депутата. Як правило, в різних країнах це 2–5 %. У своїй відповіді студентам слід зазначити: який виборчий бар'єр повинні подолати партії, щоб увійти до Верховної Ради України.

Станом на 2025 рік за 30 років незалежності в Україні відбулось 23 загальнонаціональні виборчі кампанії: 7 президентських (з яких одні були дострокові, а одні – позачергові), 8 парламентських (з яких 4 були достроковими), 8 місцевих, не рахуючи всіх проміжних, дострокових, повторних. Здобувачам потрібно пояснити за якою системою відбуваються вибори Президента України, парламентські вибори та місцеві вибори, та які зміни в системах відбулись за останній час.

Питання для самоконтролю

1. Що таке активне виборче право?
2. Пояснити значення пасивного виборчого права.
3. Функції виборів.
4. Що таке ценз та яким він буває?
5. Які є додаткові вимоги до пасивного виборчого права?
6. Якими є вибори залежно від суб'єкта обрання?

7. Якими способами відбувається голосування?
8. Що таке виборча система?
9. Які є різновиди мажоритарної системи?
10. Які існують варіанти пропорційної системи голосування?

Підготовка презентації, доповіді або повідомлення

Рекомендована література

1. Бебик В. М. Політологія: наука і навчальна дисципліна: підручник. / В. М. Бебик. К. : Каравела, 2018. 496 с.
2. Політологія: навчально-методичний посібник / Л. М. Мельник, І. А. Дужа. Біла Церква, 2019. 426 с.
3. Макар Ю. І., Докаш О. Ю. Політологія: навчальний посібник. Рекомендовано МОН як навч. посіб., 2018. 596 с.
4. Холод В. В. Політологія: підручник. К., 2019. 480 с.

Тема 6. ПОЛІТИЧНІ ЕЛІТИ ТА ЛІДЕРСТВО. ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА

Питання для обговорення

1. Поняття політичної еліти та її функції. Структура політичної еліти.
2. Сутність та типи політичного лідерства.
3. Основні типи політичних культур. Особливості політичної культури України.
4. Політична соціалізація та політична участь. Політична свідомість та політична психологія.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Здобувачам потрібно розпочати вивчати дану тему з поняття «політична еліта». *Політичною елітою* є верства суспільства, котра править, володіє владою, авторитетом, багатством. *Політична еліта* – це високоорганізована, згуртована соціальна група суспільства, яка підготовлена до виконання управлінських функцій, обіймає керівні положення в державі, ухвалює державні рішення та визначає стратегію її розвитку. Окрім еліти, котра править, в кожному суспільстві існує опозиційна, або контреліта, яка бореться за політичну владу.

Політична еліта виконує декілька *основних функцій*:

- 1) стратегічна функція – полягає в розробленні загально-національної політичної програми дій щодо вдосконалення та подальшого розвитку суспільства;

2) організаторська функція – здійснює організаційні заходи щодо практичної реалізації прийнятої політичної програми дій;

3) ідеологічна функція – передбачає ефективну пропаганду й поширення сутності політичної програми дій стосовно мобілізації членів суспільства на її виконання;

4) інтеграційна функція – проявляється в діяльності еліти, спрямованої на досягнення єдності та стабільності політичної й економічної систем суспільства.

До *структури еліти*, яка править, належать політична, економічна, адміністративна, військово-поліцейська та духовна еліта.

Політична еліта концентрує у власних руках державну владу. Нею є вищі державні посадовці – керівники законодавчих, виконавчих і судових органів влади, дипломатичний корпус, міністри, керівництво політичних партій, які входять до парламенту. Верховна Рада України – це найвищий склад політичної еліти. Середня ланка політичної еліти складається з керівників обласних адміністрацій, депутатів обласних рад. Нижчий склад формує керівництво місцевих органів влади.

Адміністративна еліта – це вищі ешелони державних міністерств, відомств та інших органів державного управління. Фактично – це апарат влади, через який політична еліта керує державою.

Економічна еліта – це частина еліти, яка править, що володіє матеріальними та фінансовими ресурсами країни (олігархи, власники великих промислових підприємств, банкіри тощо).

Військово-поліцейська еліта – це керівники міністерств оборони, внутрішніх справ, державної безпеки, а також керівництво різних спецслужб та армія.

Духовна еліта – це керівники міністерств культури, науки, освіти, найбільших ЗМІ, вищих навчальних закладів, найбільш відомі діячі мистецтва, письменники, священнослужителі.

Надаючи відповідь на семінарському занятті, здобувачам слід розпочати виступ з визначення «політичне лідерство». У типології політичного авторитету виділяють три типи лідерства – традиційне, легально-раціональне й харизматичне. Залежно від стилю керування розрізняють авторитарний та демократичний типи лідерства. За сутністю діяльності виділяють чотири типи образів лідерів: «лідер-прапорносець», «лідер-служитель», «лідер-торговець» та «лідер-пожежник». За схильністю лідерів до певної моделі поведінки існують: лідери – агітатори; лідери-організатори; лідери-теоретики; лідери-популісти. Залежно від цілей і дій, що здійснюють в суспільстві, наявні: лідери-

консерватори; лідери-реформатори; лідери-революціонери. Стилi та типи політичного лiдерства потрібно пояснити.

Політична культура – це якісний бiк системи політичних поглядiв, переконань, духовних цiнностей, норм та зразкiв поведiнки, які проявляються в дiяльності людей i забезпечують спадковiсть політичного життя суспiльства.

Американські політологи Габріель Алмонд та Сергій Верба називають три *типи політичної культури*:

1) Патріархальна. Характеризується слабким інтересом людей до політичної влади, єдністю політичних i релігійних норм та орієнтацією на вождiв;

2) Підданська. Для цього типу притаманний певний інтерес членiв суспiльства до функціонування політичної системи, але особливої політичної активності вони не проявляють;

3) Активiстська. Проявляється в значному інтересі громадян до політичної системи та у їхній орієнтації на активну особисту участь у політичних процесах.

Здобувачам потрібно детально розглянути кожен з типiв політичної культури та виділити особливості політичної культури України станом на теперiшній час.

Засвоєння людиною політичної культури, політичних ролей відбувається у процесі *соціалізації*. Це складний, безперервний процес, який здійснюється протягом всього життя людини. Сутність політичної соціалізації полягає у формуванні якостей, цiнностей, необхідних для адаптації до даної політичної системи i виконання певних політичних ролей. Виділяють два етапи соціалізації – первинну i вторинну.

Політична культура iндивіда знаходить вираження у ступені його утягнутості в політичне життя. *Політична участь* та активність у рiзних людей варіюється. М. Вебер у своїй лекції «Політика як покликання i професія» виділив три можливих рiвні участі у політиці: професійне заняття політикою; участь у політиці «за сумісництвом»; участь у політиці «за випадком».

Політична свідомість – це сукупність уявлень i відчуттiв, поглядiв i емоцій, оцінок i установок, що виражають відношення людей до здійснюваної i бажаної політики, що визначають здiбність людини до участі в управлінні справами суспiльства i держави.

Політична психологія – це рiвень політичної свідомості, що є сукупністю емоційно-плотських відчуттiв, переживань, настроїв, представлень людей про політичні явища, що складаються в процесі повсякденного досвіду i безпосередньої взаємодії з політичними iнститутами.

Рекомендується здобувачам детально розібрати кожне з понять.

Питання для самоконтролю

1. Поняття політичної еліти.
2. Розкрийте два підходи до добору еліт.
3. Хто належить до політичної еліти України?
4. Як трансформувалась політична еліта України?
5. Наведіть приклади типів політичного лідерства.
6. Поясніть що таке політична субкультура.
7. Наведіть приклади двох етапів соціалізації.
8. Форми політичної участі.
9. Функції політичної свідомості.
10. Структура політичної психології.

Підготовка презентації, доповіді або повідомлення

Рекомендована література

1. Політологія: навчальний посібник / Н. М. Демиденко. Суми. Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Електронне видання, 2022. 318 с.
2. Політологія: навчально-методичний посібник / Л. М. Мельник, І. А. Дужа. Біла Церква, 2019. – 426 с.
3. Холод В. В. Політологія: підручник. К., 2019. 480 с.

ТЕМА 7. АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Питання для обговорення

1. Діяльність антикорупційних органів України.
2. Шляхи подолання корупції.
3. Політика прозорості та підзвітності.
4. Світовий досвід подолання корупції.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Антикорупційна реформа в Україні розпочалась після Революції Гідності. Тоді були ухвалені відповідні закони, введено обов'язкове електронне декларування для державних посадовців та створено спеціалізовані органи для боротьби з корупцією: Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС).

Історія створення антикорупційних органів в Україні розпочалася після 2014 року, коли українське суспільство ініціювало ряд змін, які суттєво вплинули на їх формування. Важливим фактором для створення таких органів стали також вимоги міжнародної спільноти, зокрема зобов'язання України перед ЄС. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) є центральним органом виконавчої влади з особливим статусом, який займається розробкою та реалізацією державної антикорупційної політики. Агентство підзвітне Верховній Раді України та підконтрольне їй, а також підпорядковане Кабінету Міністрів України.

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, яке відповідає за попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, що підпадають під його юрисдикцію, а також за запобігання новим правопорушенням. Основним завданням НАБУ є боротьба з корупційними та іншими кримінальними правопорушеннями, скоєними високопосадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття заходів для протидії корупції.

Одним із елементів цієї системи є Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), створена за вимогою ЄС як одна з умов безвізу та Угоди про асоціацію. САП є окремим структурним підрозділом, що функціонує в Офісі Генерального прокурора. Очолює САП керівник цього підрозділу, який одночасно є заступником Генерального прокурора.

Вищий антикорупційний суд (ВАКС) здійснює правосуддя на основі принципів верховенства права, гарантуючи кожному право на справедливий суд, а також дотримання інших прав і свобод. Основне завдання ВАКС полягає в реалізації правосуддя відповідно до встановлених законом принципів та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних та пов'язаних із ними кримінальних правопорушень, а також здійснення судового контролю за досудовим розслідуванням цих правопорушень, забезпечуючи при цьому дотримання прав, свобод і інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Подолання корупції є складним і багатограним процесом, який потребує комплексного підходу. Основні шляхи, які можуть допомогти у боротьбі з корупцією: посилення антикорупційного законодавства; прозорість і відкритість державних процесів; електронне декларування та контроль за майном посадовців; реформа судової системи; розвиток антикорупційних органів; підвищення рівня громадської свідомості та освіти; міжнародна співпраця та отримання міжнародного досвіду; система звітності та аудиту; політична воля та

зміни в політичній культурі. Студентам слід детально пояснити всі шляхи подолання корупції.

Політика прозорості та підзвітності є важливим елементом у боротьбі з корупцією та забезпеченні ефективного управління. Вона передбачає створення умов, за яких діяльність органів влади та державних установ є зрозумілою та відкритою для громадськості, а посадові особи несуть відповідальність за свої дії. Здобувачам рекомендується навести основні аспекти політики прозорості та підзвітності.

Світовий досвід боротьби з корупцією надає важливі уроки та приклади ефективних стратегій, що допомагають країнам знижувати рівень корупційних правопорушень. Кожна країна адаптує ці стратегії відповідно до своїх соціальних, політичних і економічних умов. Студентам слід навести декілька успішних і декілька неуспішних прикладів країн подолання корупції.

Питання для самоконтролю

1. Яким законом керується НАЗК?
2. Яким є порядок призначення директора НАБУ?
3. Які є основні функції та завдання САП?
4. Розгляд яких проваджень здійснює ВАКС?
5. Які кроки ще потрібно зробити Україні для подолання корупції?
6. Аспекти політики прозорості та підзвітності.
7. Яку роль відіграв ЄС у впровадженні антикорупційної політики в Україні?

Підготовка презентації, доповіді або повідомлення

Рекомендована література

1. Закон України «Про національне антикорупційне бюро України».
URL: <https://nabu.gov.ua/open-office/materials/zakon-ukrayiny-pro-nacionalne-antikorupciyne-byuro-ukrayiny-zi-zminamy/>
2. Шлях НАБУ: від ідеї до драйвера антикорупційної реформи.
URL: <https://nabu.gov.ua/open-office/materials/shlyah-nabu-vid-ideyi-do-drayvera-antikorupciynoyi-reformi/>

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ, ПОВІДОМЛЕНЬ ТА ДОПОВІДЕЙ

1. Проблеми права та політики у вченнях софістів. Вчення софістів про закон.
2. Історія політичної думки.
3. Суть держави та ідеальної форми правління в розумінні політичних мислителів.
4. Портрети політичних лідерів.
5. Поняття бюрократії. Історичне та соціальне коріння бюрократії. Функції бюрократії та її взаємовідносини з владою.
6. Роль бюрократії у здійсненні демократії.
7. Особистість як суб'єкт політики.
8. Концепція прав людини: історія та сучасність.
9. Соціальні спільноти – суб'єкти політики.
10. Громадсько-політичні об'єднання та рухи в сучасній Україні.
11. Сутність і структура політичної ідеології. Політичні ідеї, ідеали, політична програма.
12. Сучасні політичні ідеології.
13. Поняття, зміст та структура політичної свідомості.
14. Політична стабільність і конфлікти.
15. Риси політичної стабільності. Динамічна і стагнаційна стабільність.
16. Конструктивні та деструктивні політичні конфлікти. Стилi поведінки у конфліктній ситуації.
17. Насильницькі та ненасильницькі форми політичної боротьби.
18. Основні методи врегулювання конфліктів.
19. Особливості антикорупційної політики в Україні.
20. Національне відродження в історії України. Державний суверенітет – умова національного відродження.
21. Основні виміри національної безпеки України.
22. Проблеми національної безпеки України.
23. Національні інтереси України.
24. Процес формування і реалізація національних інтересів України.
25. Міжнародні відносини України з іншими країнами.

ВИМОГИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Завдання 1. Презентація на тему «Політичний лідер та його вклад в історію».

Здобувачам необхідно зробити презентацію з 10–15 слайдів. Обрати політичного лідера будь-якого історичного періоду та країни на власний вибір. Здійснити аналіз його діяльності та її впливу на історію тієї чи іншої країни.

Завдання 2. Есе на тему: «Основні кроки влади та народу України у відбудові держави після Перемоги»

Основні вимоги до написання есе:

- Шрифт – Times New Roman;
- міжрядковий інтервал – 1,5;
- кегль – 14;
- мова – державна;
- текст розташовується з одного боку аркуша паперу формату А4 (210 x 297 мм);
- максимальний обсяг – 1,5 сторінки.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА

В якості самостійної роботи здобувач може пройти професійні курси/тренінги, професійне стажування, онлайн-курси, громадянську освіту, отримати відповідний сертифікат на освітніх платформах, що може бути зараховано як періодичний, поточний та фрагмент підсумкового контролю. Пропонуються до розгляду такі курси, які можуть бути визнані як періодичний, поточний контроль та/або бонусні бали:

Назва освітньої платформи, назва онлайн курсу, короткий опис, посилання	Компетентності та результати навчання, які забезпечує курс (шифри)	Критерій оцінювання
<p>PROMETHEUS. Назва курсу «Дослідження корупції: Як це працює?». Що таке корупція? Як її досліджувати? Чому виникає корупція та які її наслідки? Як вимірювати корупцію та її вплив? Чи піддається корупція якісному та кількісному вимірюванню? Ці питання на часі у всьому світі, а в Україні вивчення та вимірювання корупції, створення та впровадження антикорупційних заходів – запорука всебічного розвитку та розбудови держави.</p> <p>https://apps.prometheus.org.ua/learning/course/course-v1:IRF+CSHW101+2018_T1/home</p>	ЗК 12, ЗК 5, ПРН 17	6 балів
<p>PROMETHEUS. Назва курсу «Інформаційна гігієна. Як розпізнати брехню в соцмережах, в інтернеті та на телебаченні». Як часто вам здається, що вас дурять в інтернеті? Як часто ви усвідомлюєте, що це маніпуляція чи шахрайство, але не розумієте, навіщо й кому вони потрібні?</p> <p>https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+IH101+2021_T3</p>	ЗК5, ЗК 10, ЗК 11, ПРН 4, ПРН 10, ПРН 13, ПРН 17	6 балів
<p>PROMETHEUS. Назва курсу «Громадська та політична участь: базовий курс». Курс, який допоможе всім охочим зрозуміти структуру політичної системи України. Ви дізнаєтесь, як саме можете впливати на суспільно-політичні процеси та чому такою важливою є рівність жінок та чоловіків.</p> <p>https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+CPP101+2021_T1</p>	ЗК 5, ЗК 9, ЗК 10, ЗК 11, ЗК 12, ПРН 4, ПРН 10, ПРН 14, ПРН 17	6 балів

<p>PROMETHEUS. Назва курсу «Культура та політика: багатозначність (взаємо)зв'язків». В Україні тема (взаємо)впливів між політикою та культурою недостатньо досліджена, цей курс допомагає розібратись.</p> <p>https://prometheus.org.ua/course/course-v1:UCF+PCR101+2019_T3</p>	<p>ЗК 10, ЗК 11, ПРН 4, ПРН 10, ПРН 13, ПРН 17</p>	<p>6 балів</p>
<p>PROMETHEUS. Назва курсу «Політики: як обирати, аби не шкодувати». Здобувачі отримують відповіді на питання: навіщо потрібна держава, Президент, Верховна Рада України, обласні та міські ради; як та навіщо ми обираємо народних депутатів, міських голів та депутатів місцевого самоврядування; як виокремити чесного та ефективного депутата; про найпоширеніші міфи та маніпуляції під час виборів та як їм протистояти; звідки беруться політичні партії та хто їх фінансує; чим сильні виборці та як кожен із нас може реально впливати на владу.</p> <p>https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+ELECTIONS101+2018_T3</p>	<p>ЗК 5, ЗК 10, ЗК 11, ПРН 4, ПРН 13, ПРН 14, ПРН 17</p>	<p>6 балів</p>

Здобувач може самостійно обрати ресурси, які будуть відповідати навчальній дисципліні. Для зарахування в якості періодичного, поточного або фрагмента підсумкового контролю здобувач має подати документ, що підтверджує неформальну освіту, програму, зробити опис компетентностей та результатів навчання, сформованих під час неформальної освіти. Викладач залишає за собою право перевірити сформованість перелічених компетентностей та результатів навчання.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ (у т. ч. критерії оцінювання результатів навчання)

При вивченні навчальної дисципліни здійснюється поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться з метою визначення рівня підготовленості студента з певних тем, розділів робочої навчальної програми, якості виконання конкретних завдань та здійснюється впродовж семестру під час проведення аудиторних занять (лекції, семінарські заняття) та при виконанні самостійної роботи.

Об'єктом поточного оцінювання є:

- програмний матеріал, який викладається на лекціях;
- питання і проблеми, що розглядаються та обговорюються на семінарських та практичних заняттях;
- матеріал для самостійного вивчення, який передбачений робочою програмою та включає: реферати, повідомлення, доповіді, презентації, практичні завдання.

Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування.

Методи письмового контролю – виконання практичних завдань.

Методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Форма підсумкового контролю – іспит. Загальна підсумкова оцінка (сума балів) складається з оцінки поточного контролю результатів навчання впродовж семестру та оцінки результатів навчання при проведенні контрольних заходів під час підсумкового контролю (іспит).

Схема розподілу балів:

Кількість балів за поточний контроль – 60.

Максимальна кількість балів за підсумковий контроль – 40.

У ході поточного контролю студент може отримати максимальну оцінку (6 балів) з кожної теми. Відповідь під час іспиту оцінюється за 40-бальною шкалою. Фінальна оцінка з навчальної дисципліни – це сума балів за поточний та підсумковий контроль.

Критерії оцінювання поточного контролю: оцінюються знання, які виявив здобувач при роботі на семінарських та практичних заняттях та при виконанні самостійної роботи.

Здобувач допускається до підсумкового контролю (іспиту) за навчальної дисципліни, якщо він виконав усі види практичних робіт, передбачених робочою програмою незалежно від сумарної кількості балів, отриманих за результатами поточного контролю за семестр.

Повторне складання іспиту з метою покращення оцінки не допускається.

Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
Відмінно (6)	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки, залучає до підготовки як основну, так і додаткову літературу (монографії, періодичні видання, першоджерела, тощо)
Добре (4–5)	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, послуговується науковою термінологією, залучає основну і додаткову літературу. За зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою; має стійкі навички виконання завдання. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки
Задовільно (3–4)	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, допускає істотні неточності та помилки
Незадовільно з можливістю відпрацювання (0–2)	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни

Критерії оцінювання самостійної роботи

Вид	Максим к-сть балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень
Доповідь з презентацією / доповідь	8/6	Відповідність змісту доповіді студента, структури, викладених результатів та/або оригінальність візуального представлення матеріалу у вигляді презентації
Повідомлення	5	Відповідність змісту повідомлення темі та його повнота
Реферат	7	Здатність здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу, повнота та глибина, детальність аналізу проблеми, винесеної у темі реферату, дотримання вимог академічної доброчесності при оформленні цитування й посилань на джерела
Практичне завдання	9	Самостійність та змістовність виконання практичного завдання. Його відповідність поставленим цілям

Критерії оцінювання під час іспиту

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
31–40 балів	Грунтовні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання, вміння застосувати теоретичні знання при розв'язанні практичних завдань
21–30 бали	Міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання, допускаються певні (несуттєві) неточності, вміння застосовувати теоретичні знання при розв'язанні практичних завдань
11–20 бали	Достатні знання навчального матеріалу, знання основного категоріального апарату з дисципліни, неточні відповіді, вміння застосовувати теоретичні знання при розв'язанні практичних завдань
6–10 бали	Слабкі знання частини навчального матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності викладу матеріалу, слабке застосування теоретичних знань при розв'язанні практичних завдань
0–5 балів	Базові знання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на запитання, невміння розв'язувати практичні завдання

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	Відмінно	Зараховано
85–89	B	Дуже добре	
75–84	C	Добре	
70–74	D	Задовільно	
60–69	E	Допустимо	
35–59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ПОЛІТИКА КУРСУ

<p><i>Політика щодо дедлайнів та перескладання</i></p>	<p>Завдання, які виконані з порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку (-5 балів). Перескладання заліку можливе із дозволу деканату за наявності поважних причин або за письмовою заявою (апеляцією) здобувача та згодою декана. Повторне складання заліку з метою покращення оцінки не допускається</p>
<p><i>Політика щодо академічної доброчесності:</i></p>	<p>Здобувачі повинні дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлюючи наслідки її порушення, що визначається Кодексом академічної доброчесності учасників освітнього процесу Одеського національного університету імені І. І. Мечникова http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/acad-dobrochesnost.pdf та Положенням про комісію з питань етики та академічної доброчесності https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/Polojenia_et_ichnu_comisiyu.pdf У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація та фальсифікація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання</p>
<p><i>Політика щодо відвідування та запізнень</i></p>	<p>Відвідування семінарських занять є обов'язковим компонентом оцінювання. За об'єктивних причин (військовий стан, пандемія, хвороба здобувача, стажування за академічною мобільністю, індивідуальний графік відвідування занять та ін. поважні причини) навчання може відбуватись дистанційно в он-лайн формі за графіком, погодженим із викладачем</p>
<p><i>Мобільні пристрої</i></p>	<p>Дозволяється використання мобільних пристроїв на семінарських заняттях у процесі роботи, у спеціальних Додатках та при роботі з інформаційними ресурсами</p>
<p><i>Поведінка в аудиторії:</i></p>	<p>Всі здобувачі дотримуються етики у взаємодії, дисципліни та правил поведінки здобувачів, приймають активну участь у всіх заняттях: опитуваннях, дискусіях, під час практичних занять, вимог Положень ОНУ при контролі результатів навчання. Виконують всі навчальні завдання з дотриманням дедлайнів відповідно до робочої навчальної програми</p>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бебик В. М. Політологія: наука і навчальна дисципліна: підручник. / В. М. Бебик. К. : Каравела, 2018. 496 с.
2. Вступ до політології: навчально-методичний посібник для вивчення державознавчих тем курсу політології / В. М. Якушик. 2-ге вид., випр. і допов. К.: ТОВ «Видавництво Ліра К», 2018. 66 с.
3. Дей М. О., Ткач О. І. Політологія у схемах, таблицях та визначеннях: навч. посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 172 с.
4. Макар Ю. І., Докаш О. Ю. Політологія: навчальний посібник. Рекомендовано МОН як навч. посіб., 2018. 596 с.
5. Політологія: методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія / уклад.: Л. М. Дунаєва, Т. П. Хлівнюк, Г. Б. Трушевич. – Одеса : ФОП Бондаренко М.О., 2023. – 32 с.
URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/36909>
6. Політологія: навчально-методичний посібник / Л. М. Мельник, І. А. Дужа. Біла Церква, 2019. -426 с.
7. Політологія: навчальний посібник / Н. М. Демиденко. Суми. Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Електронне видання, 2022. 318 с.
8. Холод В. В. Політологія: підручник. К., 2019. 480 с.

Додаткова

1. Бабкіна О. В., Горбатенко В. П. Політологія: підручник / за ред. О. В. Бабкіної. 3-те вид., перероб., доп. К.: ВЦ «Академія», 2017. 568 с.
2. Гелей С. Д., Рутар С. М. Політико-правові системи світу. К., 2018. 668 с.
3. Гребінка М. П. Політологія: підручник. К., 2017. 416 с.
4. Кіянка І. Б. Політична конфліктологія. К. : Вид. Ліра-К, 2016. 96 с.
5. Кравченко В. М. Політичні системи світу: кредитно-модульний курс: навч. пос. Рекомендовано МОН України. К. : Кондор, 2018. 218 с.
6. Ліпкан В. А. Національна безпека України. К. : Кондор, 2018. 552 с.
7. Піча В. М. Політологія: підручник. К. : Кондор, 2017. 304 с.
8. Рудакевич О. М. Політологія: лекційний курс і практикум: навчальний посібник. К., 2017. 376 с.
9. Trushevych H. The role of language image in creating a favorable image of Ukrainian politicians: analysis of New Year's speeches of the Presidents. Baltic

Journal of Legal and Social Sciences, No. 4, 113-120. 2021. DOI: 10.30525/2592-8813-2021-4-14

10. Trushevych H. Volodymyr Zelenskyi's political image during the Russian-Ukrainian war: an initial analysis. Reality of Politics. Estimates – Comments – Forecasts, No. (4)22, 81-95. 2022. DOI: 10.15804/rop2022406
11. Шульга Р. М. Політичний менеджмент. К.: Кондор, 2017. 192 с.
12. Закон України «Про національне антикорупційне бюро України». URL: <https://nabu.gov.ua/open-office/materials/zakon-ukrayiny-pro-nacionalne-antikorupciyne-byuro-ukrayiny-zi-zminamy/>
13. Шлях НАБУ: від ідеї до драйвера антикорупційної реформи. URL: <https://nabu.gov.ua/open-office/materials/shlyah-nabu-vid-ideyi-do-drayvera-antikorupciynoyi-reformi/>

Інформаційні ресурси

1. Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/>
2. Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
3. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>
4. Дія. Цифрова освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/> <https://www.kmu.gov.ua/>
5. Газета Верховної Ради України «Голос України». URL: <http://www.golos.com.ua/>
6. Офіційний вісник України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/b19>
7. Газета центральних органів влади «Урядовий Кур'єр». URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/>
8. Реєстр політичних партій. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_31094
9. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libukr.html>
10. Національна парламентська бібліотека. URL: <http://www.nplu.org/>
11. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І. Франка. URL: <https://www.lnlibrary.lviv.ua/en/about-us-en/>
12. Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. URL: <http://lib.onu.edu.ua/>
13. Український незалежний центр політичних досліджень URL: <http://ucipr.org.ua/ua/>
14. Центр правових та політичних досліджень. URL: <http://centre7.org.ua/>
15. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/>
16. Національне антикорупційне бюро України. URL: <https://nabu.gov.ua/>
17. Центр протидії корупції. URL: <https://antac.org.ua/>
18. Вищий антикорупційний суд. URL: <https://hcac.court.gov.ua/hcac/>

Навчальне видання

ПОЛІТОЛОГІЯ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до семінарських занять та самостійної роботи
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності І10 Соціальна робота та консультування

Електронне практичне видання

Укладачі:

Хлівнюк Тетяна Петрівна
Трушевич Ганна Богданівна

В авторській редакції

Затв. авт. 20.09.2025. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням
для читання файлів формату PDF.
Обсяг 0,8 МБ. Зам. № 3024.

Видавець і виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
вул. Університетська, 12, м. Одеса, 65082, Україна
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua